

אומר: אין אדם מתנה על שני דברים כאחד, אינו יכול להניח שני עירובי תחומין בשני צידי העיר [כשאינו יודע מאין יבוא חכם] ולהתנות ולומר: אם יבואו שני חכמים "למקום שארצה אלך".

אלא על חכם אחד הוא (10) שמתנה ואומר: **אם בא חכם למזרח עירובו למזרח**, ואם בא חכם למערב **עירובו למערב**, ואילו אם בא חכם **לכאן ולכאן** ולמקום שארצה אלך – לא.

מפני ש"אין ברירה", ובשעה שקידש היום אין ידוע באיזה עירוב הוא עתיד לרצות, ואין אנו יודעים איזה עירוב קנה לו כשקידש היום.

לז-א **והוינן בה:** מאי שנא לכאן ולכאן דלא הוי עירוב, כיון ד"אין ברירה".

אם כן אף אם אמר **מזרח ומערב נמי אין ברירה** לאמר: הוברר הדבר בשעה שקידש

היום שעתידי החכם לבוא מאותו צד שהגיע למחרתו, שהרי אפשר לא יבוא החכם לא לכאן ולא לכאן, ועל צד שלא יבוא חכם כלל הרי התנה ואמר: "הריני כבני עירי", נמצא שבשעה שקידש היום לא היה ידוע אם עירוביו חלים, וחלותם תלוי בכירור שיהיה למחרת, והרי "אין ברירה"? (1)

ואמר רבי יוחנן לפרש: אף למזרח ולמערב אין יכול לומר "אם יבא חכם למזרח עירובי למזרח, ואם יבא למערב עירובי למערב", ואין מועיל העירוב אלא אם כן **וכבר בא חכם** בשעה שקידש היום והוא אינו יודע, ועל כן יכול להתנות עירובו במציאות הברורה בשעת קניית העירוב.

אלמא הרי למדנו: **לית ליה לרבי יוחנן ברירה**, והאיך אתה אומר שרבי יוחנן הוא שאמר – גבי בהמה וחבית – אין ברירה.

ומכח קושיא זו חוזרת בה הגמרא מהיפוך דברי האמוראים שנחלקו בחבית ובהמת

ואחד מן המערב, והוא אינו יודע איזה מהן יבא ולכך מתנה למזרח ולמערב, וראה מה שביאר בזה.

1. נתבאר על פי רש"י בעירובין ותוספות כאן; וראה מה שכתב רש"י כאן, ומה שתמהו עליו התוספות.

וכתבו התוספות: לשון "מזרח ומערב" לאו דוקא, כי לשון זה משמע שלא נתברר אם חל העירוב למזרח כי שמא יבוא למערב, ולמערב לא נתברר כי שמא יבוא למזרח, וזה הרי אי אפשר, כיון שודאי מבורר הדבר בשעה שקידש היום, כי אם החכם במזרח אינו יכול לבוא מן המערב שהרי יוצא הוא מחוץ לתחומו שלו, ואם במערב הוא אינו יכול לבוא מן המזרח.

דמהאי טעמא קיימא לן בדאורייתא אין ברירה ובדרכנן יש ברירה.

ויש מקום עיון, לפי מה שהעיר השפת אמת שבספק יש להעמיד הקרקע ברשות המוחזק, אם כן אפילו אם פשיטא לן דאין ברירה, למה יחזירו זה לזה ביובל, והרי אין הדבר פשוט שבא ליד זה חלקו של זה, וכלשון רש"י: שמא חלק הבא לזה לא היה שלו והרי החליפו חלקיהם.

10. כן פירש רש"י, וראה במהר"ם על דברי התוספות שאף הם פירשו כן, שהקשה מנין לנו דמיירי בחכם אחד, והרי יש לומר דמיירי באופן שידוע שחכם אחד יבוא לדרוש, אלא שיש שני חכמים שרגילין לבוא לכאן אחד מן המזרח

הרי הוא מוליכו לכל מקום שהוא הולך, כי הואיל ודרכו של פטם למכור, הרי שכבר מאתמול העמידו הפטם ברשותו של אותו לוקח שיבוא לקנותו, וקנה כשקידש היום את שביתת הקונה העתידי.⁽³⁾

אבל שור של רועה [מגדל בהמות שלו, ופעמים שמוכר מבהמותיו], הרי הוא כרגלי [אנשי, רש"י] אותה העיר.

כלומר: אם קנה אותה אחד מבני העיר, הרי הוא מוליכו בתוך תחום העיר, אף שהרועה עצמו עירב לרוח אחרת ואינו רשאי להוליך את חפציו בכל תחום העיר, כי מאתמול העמידה הרועה ברשות לוקח שהוא מבני העיר לפי שרגילין בני העיר ליקח הימנו.

אבל אם קנה אותה אחד מעיר אחרת אין יכול להוליכו כרגליו, הואיל ואין לרועה שם של סוחר בהמות שיכירוהו בני עיר אחרת ליקח הימנו, [אבל מוליכה בתוך תחום העיר, ר"ן].⁽⁴⁾

השותפין, כדי ליישב את הסתירה בדברי רבי הושעיא הסובר גבי חבית ובהמת השותפין שיש ברירה, ואילו גבי פתחי בית המת סבר רבי אושעיא אין ברירה, ומיישבת באופן אחר:

אלא לעולם לא תיפוד, ואכן רבי הושעיא הוא זה שאמר גבי חבית ובהמת השותפין יש ברירה, ומכל מקום לא תיקשי מפתחי בית המת:

וכי לית ליה לרבי אושעיא ברירה בדאורייתא, כגון גבי פתחי בית המת.⁽²⁾

אבל בדרבנן וכגון גבי תחומין אית ליה לרבי אושעיא ברירה.

דרש מר זוטרא: הלכה כרבי אושעיא.

אמר שמואל:

שור של פטם [מפטם שוורים כדי למוכרן] הרי הוא כרגלי כל אדם, כל אדם שקנה אותו

בשעה שקידש היום, וקנתה הבהמה את שביתתו.

4. אם קנה אותה אחד מבני העיר ועירב לרוח אחת הרי זה מוליכו כרגליו, ביאור הלכה סימן שצו בשם הר"ן והמאירי ועוד אחרונים.

ואמנם כן משמע מדברי רש"י, שהרי כתב, שבן עיר אחרת אין יכול להוליכה משום שאין דעתו עליהם, הרי משמע שבני עיר זו שדעתו עליהם יכולים להוליכו כל אחד למקום שהולך. אמנם צריך ביאור מה הוא זה שפירש רש"י מה שאמר: הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר, דהיינו אלפיים אמה לכל רוח?!

שהרי כיון דמייירי בבני אותה העיר שלקחו אותה, הרי הם מוליכים את הבהמה לכל מקום

2. כתב רש"י: בדאורייתא, כגון טומאת מת לית ליה ברירה ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני, כדאמרינן בסוכה דהלכות טומאה הכי גמירי להו; וכן מבואר ברש"י בעירובין דף סח א, שדין "סוף טומאה לצאת" הלכה למשה מסיני הוא.

אמנם לעיל יא ד"ה כולם טמאים, כתב: גזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה שסופו לצאת דרך שם, והזכיר סתירה זו מהר"ב רנשבורג בגליונו שם, וראה מה שהביא בזה שם.

3. בפשוטו, דינו של שמואל הוא משום שהוא סובר כרבי אושעיא שיש ברירה, ואנו אומרים, שהוברר למפרע שלוקח זה ראוי היה לקנותו

שנינו במשנה: **השואל כלי מחבירו מערב יום טוב כרגלי השואל:**

ותמהינן: **פשיטא?**!

ומשנינן: **לא צריכא** משנתנו לחדש, אלא באופן **שלא מפרו לו אלא ביום טוב**, ומערב יום טוב לא השאילו אלא בדבור בעלמא ולא משך.

וחידוש הוא, כי: **מהו דתימא לאו ברשותיה אוקמיה** [לא העמידו המשאיל ברשותו של שואל] מבעוד יום, הואיל ולא משך, והרי היא כרגלי המשאיל שהיתה ברשותו כשקידש היום.

קא משמע לן משנתנו, שמכל מקום הרי הוא כרגלי השואל, דכיון שהבטיחו, כבר מערב יום טוב העמידו ברשותו.

מפיע ליה [משנתנו מסייעת] לדברי רבי יוחנן, **דאמר רבי יוחנן: השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב, הרי הוא כרגלי השואל.**

שנינו במשנה: **השואל כלי מחבירו וכו' ביום טוב כרגלי המשאיל:**

ותמהינן: כיון שאפילו דיבור בעלמא לא היה מערב יום טוב, שאילו היה דיבור היינו רישא דאמרינן שהוא כרגלי השואל, אם כן **פשיטא** שיקנה הכלי את שביתת המשאיל שברשותו היתה כשקידש היום?!

ומשנינן: **לא צריכא** משנתנו לחדש אלא באופן **דרגיל ושאל מיניה** [בשואל הרגיל לשואלו].

וחידוש הוא, כי: **מהו דתימא ברשותיה קא מוקים ליה** [המשאיל מעמידו ברשות השואל מבעוד יום] כיון שרגיל הוא בכך.

קא משמע לן משנתנו, הואיל ולא אמר השואל מבעוד יום למשאיל שרצונו לשאול את הכלי, **מימר אמר** [אומר המשאיל בלבד]: **דילמא משכח איניש אחרינא ואזיל ושאל מיניה** [שמא מצא השואל אדם אחר שישאילנו], ועל כן אינו מעמידו ברשותו.

שנינו במשנה: **וכן האישה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה, הרי אלו כרגלי שתייהן:**

כתב הקהלות יעקב על הסוגיא הבאה שהיא מן הסוגיות העמומות שבש"ס, ולפי גירסת בעל המאור ופירושו של המאירי נוחה הסוגיא יותר, ועל פי גירסא זו ופירושו של המאירי מתבארת כאן הסוגיא.

כי פליק רבי אבא [כשעלה רבי אבא מבבל לארץ ישראל] **אמר: יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל, יהי רצון שאומר דבר תורה שיתקבל בעיני חכמי המקום ולא אבוש בפניהם.**

כי פליק אשכחיה [כאשר עלה לארץ מצא את] **לרבי יוחנן ורבי הנינא בר פפי ורבי זירא, ואמרי לה: רבי אבהו ורבי שמעון בן**

להוליכו כרגליו?!

וראה עוד במשנה לקמן לט א "כרגלי אותה העיר", ובמה שנתבאר שם בהערות.

שרגליהם יכולים להלך ולא אלפיים אמה לכל רוח שהוא תחום העיר, והיה לו לפרש דברי הגמרא, שכל אחד מאנשי אותה העיר יכול

פזי ורבי יצחק נפחא, ויתבי וקאמרי
[יושבים ומקשים על משנתנו]:

אמאי אין מוליכין את העיסה אלא כרגלי בעלת המים והמלח, ולבטיל מים ומלח לנבי עיסה, וכי למה לא יתבטל איסור התחומין של המים והמלח בשאר העיסה, [שהרי רובה של העיסה משל עצמה היא, ורק מעט מים ומלח שאלה מחברתה], וכל איסור הרי בטל ברוב?! (5)

אמר להו רבי אבא, וכי אטו ביטול שייך כאן?!

לז-ב וכי משום שחלק האשה המשאלת מועט, תאמר שייבטל חלקה אצל חלק האשה השואלת מפני שהוא רוב העיסה?!

והרי מי שנתערב לו קב חיטין שלו בעשרה קבין חיטין של חבריו, וכי נאמר שבטלה בעלותו על הקב המועט ברוב החיטין שיש להם בעלים אחרים, ויאכל הלה — בעל החיטין המרובות — וחדוי [יאכל וישמח לבו בחיטיו של חבריו שלא עמל בהם]?!

ובביאור דבריו, נושאת ונותנת הגמרא.

אחיכו [שחקן] אותם החכמים שתמהו על משנתנו עליה דרבי אבא ועל תירוצו!

אמר להו רבי אבא: וכי אטו גולתיכו [גולתא, הוא תכריך נאה שמתעטף בו תחת טליתו, וכשיושב מסיר טליתו מעליו והתכריך נראה לחוץ] שקלי?!

כלומר: וכי את מלבושיכם לקחתי עד שאתם מלגלגים עלי?!

הדרר אחיכו עליה, חזרו החכמים לשחוק לו!

אמר רב אושעיא: שפיר עבוד דאחיכו עליה [יפה עשו ששחקו על רבי אבא]!

שהרי מאי שנא, מדוע השתנה [בכך שנקט רבי אבא נתערב לו קב "חיטין" בעשרה קבין "חיטין"], קב חיטין בעשרה קבין שעורים — דלא קאמר להו רבי אבא?

הרי ודאי הוא משום שבתערובת זו אכן היתה בטילה הבעלות על המועט, כיון דהוה ליה תערובת מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו הרי בטיל.

וכיון שכן, חיטין בחיטין — נמי לא היה לו להקשות.

כי נהי דלרבי יהודה לא בטיל מין במינו בכל האיסורים, הרי לרבנן מבטל בטיל.

[וכפי שנתבארה מחלוקתם במנחות כב א].

ונחלקו הראשונים בביאור הסוגיא:

דעת הר"ן [נדרים נב א] בשם הראשונים: שמים ומלח בעיסה חשובים מין במינו הואיל ואין עיסה נעשית אלא בהם, וזה הוא שדימתה הגמרא דין משנתנו למין במינו. (1)

בתירוצו של רב אשי, וכעין זה כתבו התוספות שם, וראה בהערה בהמשך הסוגיא, מה שכתב עוד הר"ן בנדרים בזה..

5. בכלל קושיית הגמרא, ליבטיל תבלין גבי קדירה, וכדמוכח בסוף הסוגיא.

1. בסברא זו מבאר הר"ן גם את המשך הסוגיא